

oikeusministerio@om.fi

Viite: Arviomuistio 11.1.2016

1. Yleistä

Valtakunnansyyttäjävirasto pitää erittäin tärkeänä sitä, että mahdollisuuksia keventää rikosprosessia tuomioistuimissa arvioidaan laajasti sekä lainsäädäntöä että työprosesseja kehittäen. Arviomuistiossa on käsitelty lainsäädännön kehittämismahdollisuuksia. Muistiossa esitetyn ohella on joka tapauksessa erittäin tärkeää huolehtia siitä, että voimassa olevassa laissa jo olevia mahdollisuuksia käytetään täysimääräisesti. Sekin on omiaan keventämään rikosoikeudenhoitoa.

Suullisia valmisteluistuntoja laajoissa asioissa pitää lisätä, ja niissä sopia tulevan prosessin suunnitelmasta aikatauluineen sekä aidosti riidanalaisiin seikkoihin kohdistuvan todistelun esittämisestä. Pääkäsitteilyvaiheessa tulee jäntevän prosessinjohton keinoin huolehtia siitä, että suunnitelmassa pysytään, ja että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä.

Kirjallisen menettelyn edistämisen keinoja työprosesseja uudistaen on käsitelty jaksossa 3.1.

Tuomareiden koulutuksessa yleisesti tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota prosessijohtotaitoihin ja perus- ja ihmisoikeusperiaatteiden sisältöön sekä tulkintamettiin. Lisäksi tuomareille tulisi luoda oma erikoistumisjärjestelmä. Rikosprosessia yksittäisissä asioissa keventäisi huomattavasti se, jos muiden rikosprosessissa toimivien ohella myös tuomarit olisivat käsiteltävän rikoslajin substanssijuridiikan erityistuntijoita. Tämä koskee varsinkin talousrikoksia.

Arviomuistiossa on monessa kohdin käsitelty taloudellisia vaikutuksia ja esitetty laskemia syntyvistä säästöistä. Taloudellisuus ja säästöt tulee kuitenkin jo tässä yhteydessä liittää mahdollisuuksiin ja tarpeisiin oikeusturvan varmistamisesta, ja pyrkiä näin oikeudenhoidon uudistamiseen kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla. Lähtökohtana tulee silloin olla ajatus siitä, että laskennalliset, yhdestä kohteesta syntyvät säästöt investoidaan takaisin oikeudenhoidon akuutteihin kehittämistarpeisiin toisaalla. Siitäkin syntyy säästöä, joskin pidemmällä aikajänteellä ja eri tavoin.

Jos esimerkiksi lautamiesjärjestelmän uudistamisesta kertyvän säästön verran kertaluonteisesti rahoitetaan käräjäoikeuksissa tapahtuvan todistelun videotallentamisen laitteistoon, voidaan hovioikeuksissa henkilötodistelussa tukeutua niihin tallenteisiin. Tästä alkaa kertyä säästöä todistelukustannusten vähenemisen myötä.

2. Kokoonpanot yleisissä tuomioistuimissa

Lautamiesjärjestelmän muuttaminen on poliittinen päätös, jossa muut seikat kuin käytännön tarve lienevät ratkaisevia. Ammattituomarit takaavat rikosasian käsittelyn *tapahtuvan fair trial* -periaatteiden mukaisesti. Jos lautamiesjärjestelmä halutaan säilyttää, sen käyttö tulisi rajata vain vakavimpien huume-, väkivalta- ja seksuaalirikosten käsittelyyn. Niissä lautamiehillä saattaa olla rooli arvioitaessa monipuolisesti näytölle merkityksellisiä seikkoja ja päätettäessä teon moitittavuuteen oikeasuhtaisesta seuraamuksesta.

Käräjäoikeuksien kokoonpanojen sääntelyn tulee olla johdonmukaista sen keskeisen tavoitteen kanssa, että oikeudenhoitomme painopisteen tulee olla käräjäoikeustasolla. Sekä asianosaisten että ylempien tuomioistuimen tulee voida lähteä siitä, ettei kokoonpanoon sinänsä liity oikeusturvariskiä tai ettei se muutoin horjuta luottamusta siihen, että asia on tullut riittävän monipuolisesti ja asiantuntevasti arvioitua. Näin voi käydä, jos yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa liiaksi laajennetaan. Silloin joudutaan oikeudenhoidon resursseja huomattavasti kuormittavaan muutoksenhakutilanteeseen eli uudistuksen tarkoitusperien näkökulmasta ojasta allikkoon.

Kokoonpanoja hovioikeuksissa on perusteltua keventää arviomuistiossa esitetyin tavoin.

Korkeimman oikeuden kokoonpanoihin ei tulisi tehdä merkittäviä muutoksia. Kun se toimii ennakkoratkaisutuomioistuimena, nykyisten kokoonpanojen edustama, mahdollisimman suuren asiantuntemuksen ja kokemuksen merkitys korostuvat.

3. Kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentaminen

3.1 Kirjallisen menettelyn soveltamisala

Kirjallisen menettelyn käyttöön ei ole raportoitu liittyvän oikeusturvaongelmia. Sen käytön laajentaminen keventäisi merkittävästi oikeusprosesseja suuressa joukossa asioita koko maassa. Toisaalta nykymuotoisenkin kirjallisen menettelyn käyttöalaa näyttäisi olevan erityisesti Helsingissä mahdollista laajentaa myös ilman lainsäädäntöuudistuksia.

**Lausunto
oikeusprosessien keventämisestä**

11.3.2016

Dnro 3/62/16

Helsingissä syyttäjät lähettivät vuonna 2015 kirjallisessa menettelyssä käsiteltäväksi 22,7% heille saapuneista asioista, mutta se toteutui vain 11,7%:ssa asioista eli puolet näistä asioista päätyi kuitenkin pääkäsitteilyä edellyttävään menettelyyn. Vastaavat luvut esimerkiksi Oulussa olivat 55,4% ja 40,1%. Lainsäädäntöuudistuksista riippumatta on tarpeen selvittää käräjäoikeuksissa noudatettavien, tiettävästi erilaisten työkytöntöjen vaikutus toteumalukuihin, ja sen jälkeen työnjaon ja johtamisen keinoin otettava valtakunnallisesti käyttöön parhaiksi todetut työmenetelmät. Ratkaisutoiminnan riippumattomuus ei siitä vaarannu.

Mitä normatiivisiin muutoksiin tulee, kirjallisen menettelyn käyttöalaa voitaisiin laajentaa esimerkiksi niin, että lakiin otetaan suppea luettelo asioista, jotka rajataan menettelyn ulkopuolelle. Sen voisi tarkoittaa toisaalta tekoja, joissa enimmäisrangaistus on yli neljä vuotta vankeutta ja toisaalta joitakin rikoslajeja, kuten vakavat seksuaali- ja väkivaltarikokset.

Kirjallisesta menettelyn toimivuudesta kertyneiden kokemusten ja *fair trial* -näkökohtien pohjalta olisi aiheellista arvioida uudelleen, onko ylipäätään välttämätöntä saada vielä toiseen kertaan kirjallinen suostumus kirjalliseen menettelyyn tuolloin syytetyn asemassa olevalta. Siihen liittyvät ongelmat ovat suurimpia syitä kirjalliseen menettelyyn perustellusti esitettyjen asioiden päätymiseen raskaaseen pääkäsitteilymenettelyyn.

Asianomistajalta edellytetyn suostumuksen perusteeksi on hallituksen esityksessä (HE 271/2004) viitattu asianomistajan perinteisesti vahvaan asemaan kansallisessa rikosprosessissamme. Vaikka oikeuslaitos ei ymmärrettävästi voi mikään erilaisten kokeilujen päänäyttämö olakaan, yhteiskunnan ja oikeudenkäytön toimintaympäristön voimakkaasti muuttuessa juuri tuollainen ”perinneajattelu” saattaa olla oikeusprosessien keventämisen suurin henkinen este. Valtakunnansyyttäjänvirasto esittääkin uudelleen arvioitavaksi, onko asianomistajan suostumus ylipäätään tarpeen tehtäessä valintaa eri prosessilajien välillä. Kirjallisen menettelyn ja suullisen pääkäsitteilyn välillä tehtävä valinta ei vaikuta asianomistajan oikeusturvaan. Hänen vaatimuksensa tutkitaan joka tapauksessa. Siihen nähden on erikoista, että asianomistaja voi silti määrätä myös tavasta, jolla hänen oikeusturvansa toteutetaan – varsinkin, kun sillä on merkittävä vaikutus rikosprosessin kustannuksiin. Käytännössä tämä johtaa nykyisissä kustannuspaineissa siihen, että kaikkien asianomistajien asioiden käsittely viivästyy.

Syyttäjän toiminnan osalta rangaistus- ja muiden vaatimusten perustelemisvelvollisuudesta ei ole tarpeen säätää lailla. Asiasta voidaan antaa valtakunnansyyttäjän ohje. Jo tällä hetkellä syyteneuvottelujärjestelmässä syyttäjät perustelevat seuraamuskannanottonsa annetun ohjeen

mukaisesti yksilöiden.

3.2 Rikosprosessiketjun tiivistäminen ja syyttäjän rooli

Arviomuistion mukaan esitutkinnassa voitaisiin edellyttää tiettyjen seikkojen korostettua selvittämistä silloin, kun on odotettavissa asian käsittely kirjallisessa menettelyssä. Muistiosta ei kuitenkaan ilmene, mistä seikoista on kyse, tai miten niitä voisi kirjallisessa menettelyssä hyödyntää.

Valtakunnansyyttäjänvirasto kiinnittää huomiota siihen, että varsinkin yksinkertaisten asioiden esitutkintapöytäkirjoissa on varsin usein erilaisia laatuongelmia, joita ei ole saatu poistetuksi erilaisista ja eri tasojen pyrkimyksistä huolimatta. Tyypillisimmin virheet liittyvät asianomistajan yksilöintitietoihin ja vaatimuksiin. Laatuongelmat virheineen ja puutteineen aiheuttavat syyttäjille ja syyttäjänsihteereille jatkuvasti ylimääräistä työtä.

Tämän pitkäaikaisen kokemuksen valossa tulee tarkasti harkita sitä, millaisia uusia sisällöllisiä vaatimuksia esitutkintapöytäkirjoille mahdollisesti asetetaan. Sellaisella uudistuksella voi olla syyttäjälaitoksen työtä merkittävästi lisäävä vaikutus.

Arviomuistiossa esitetään, että rikosprosessia nopeutetaan tiivistämällä rikosprosessiketjua. Tiivistäminen ehdotetaan toteutettavaksi pääasiallisena siten, että syyttäjän tehtäviä siirretään poliisille. Valtakunnansyyttäjänvirasto ei kannata tätä.

Poliisin ja syyttäjän rikosprosessuaaliset roolit ovat erilaiset ja ne tulisi jatkossakin pitää selkeästi erillään. Tutkintavaltaa käyttävä poliisi ja oikeusviranomaisena toimiva syyttäjä tekevät läheistä yhteistyötä rikosprosessin alkuvaiheessa, jolloin myös syyttäjän rooli tutkintaviranomaisena korostuu, mutta varsinainen syyttämistoimivalta ja harkintavalta syytteen nostamisesta tulee kuulua vain syyttäjille.

Oikeusturvasyistä on tärkeää, että poliisin toimivalta rajoitetaan esitutkinnan toimittamiseen. Poliisimiehillä ja tutkinnanjohtajilla ei pääsääntöisesti ole oikeudellista koulutusta tai saati syyttäjäkokemusta. Siihen nähden ehdotus päätösvallan siirtämisestä esitutkintaviranomaiselle yksinkertaisiksi määriteltävissä rikosasioissa, joista voi seurata ainoastaan sakkorangaistus, on ongelmallinen.

Lakia oikeudenkäynnistä rikosasioissa on juuri muutettu siten, että ns. syyksilukeva syyttämättä jättäminen on muutettu harkinnanvaraiseksi, tutkinnan jatkamista koskevaksi ratkaisuksi. Perusteluna oli nimenomaan se, että syyttömyysolettaman voi kumota vain tuomioistuin. Esitutkintaviranomaiselle sen voidaan katsoa sopivan vieläkin huonommin.

**Lausunto
oikeusprosessien keventämisestä**

11.3.2016

Dnro 3/62/16

Arviomuistiossa jossain määrin vähätellään yksinkertaisten rikosasioiden juridista haastavuutta. Määritelmällä "näytöllisesti selvä" voi olla varsin erilainen merkitys *syytä epäillä* -kynnystä arvioimaan tottuneelle poliisille kuin syyteasioita työkseen ajavalle syyttäjälle.

Lisäksi vaatimus tunnusmerkistön mukaisesta teonkuvauksesta on yksinkertaisissa rikoksissa syytesidonnaisuuden näkökulmasta aivan yhtä tiukka kuin vaativimmissakin. Kirjallisen menettelyn käyttöalan laajenus koskisi todennäköisesti myös sellaisia rikoksia, kuten petos ja kavallus, joiden kuvaaminen voi olla hyvinkin hankalaa. Korkeimman oikeuden ratkaisut osoittavat, että teonkuvauksen tulee ehdottomasti sisältää kaikki tunnusmerkistökijät. Jos poliisi laatii haastehakemuksen ja antaa sen tiedoksi vaikeasti myöhemmin tavoitettavalle henkilölle, ja myöhemmin oikeudenkäynnissä kirjallisessa menettelyssä todetaan, että haastehakemukseen sisältyvä teonkuvaus ei sisälläkään kaikkia väitetyn rikoksen tunnusmerkistökijöitä, syyte hylätään. Tämä ei edistä rikosprosessin joutuisuutta, koska prosessi joudutaan käytännössä aloittamaan alusta, ellei syyteoikeuden vanhentuminen aseta sille estettä. Vastaajan tavoitettavuudesta tulee todennäköisesti silloinkin todellinen ongelma. Syytteen laatiminen siirtynee myös tällöin syyttäjälle.

Lisäksi arviomuistiossa ehdotetaan, että jo haastehakemuksessa tulisi olla nimenomainen perusteltu seuraamuskeinänotto. Tavanomaisrikoksia tutkivalle poliisille tällaista vaatimusta ei ole perusteltua osoittaa.

Nyt ehdotetun "poliisi syyttäjänä -menettelyn" nettovaikutus olisi negatiivinen. Tuomioistuimen työ ei vähenisi vaan lisääntyisi, kun se joutuisi käsittelemään kirjallisessa menettelyssä eri tavoin puutteellisia haastehakemuksia. On helppo nähdä myös tähän liittyvät oikeusturvaongelmat.

Syyttäjillä ovat hyvät mahdollisuudet laatia haastehakemuksia myös nopeutetulla aikataululla tarpeen vaatiessa. Syyttäjälaitoksella on valtakunnallinen syyttäjäpäivystysjärjestelmä, joka mahdollistaa haastehakemusten laadinnan virka-ajan ulkopuolella.

Resurssien tehokkaan käytön kannalta on vielä todettava, että ammattisyyttäjä laatii juridisesti laadukkaan haastehakemuksen vain murto-osassa siitä ajasta, joka siihen menisi kouluttamattomalta ja tottumattomalta poliisilta. Mikään poliisin johdon taholta tähän mennessä saatu signaali ei viittaa myöskään siihen, että siellä oltaisiin nykyresursseilla innokkaita ottamaan vastaa tätä tai mitään muutakaan uutta tehtävää.

4. Rangaistusmääräysmenettely

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää tärkeänä summaaristen menettelyjen (nyk. rangaistusmääräysmenettely) soveltamisalan laajentamismahdollisuuksien selvittämistä. Syyttäjä voisi summaarisessa sakkomenettelyssä nopeasti ja tehokkaasti ja oikeusturvasta tinkimättä ratkaista laajasti tavanomaisrikollisuuteen kuuluvia, nykyisin tuomioistuimeen meneviä asioita, joissa konkreettinen rangaistus olisi sakkoa, vaikka enimmäisrangaistus olisi esimerkiksi kaksi vuotta vankeutta.

Syyttäjän näin laaja ratkaisuvälillä rangaistusmääräysmenettelyssä ei olisi uhka oikeusturvalle. Syyttäjä kykenee menettelyyn saapuvista asioista tunnistamaan ja erottamaan sellaiset, jotka niiden vähäisyydestä huolimatta on esimerkiksi oikeudellisin perustein tai odotettavissa olevan rangaistusseuraamuksen takia saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Rattijuopumusasioissa voitaisiin harkita menettelyn uudistamista siten, että tulevassa summaarisessa sakkomenettelyssä syyttäjä päättäisi myös ajokiellon pituudesta samalla, kun määräisi teosta varsinaisen rangaistuksen. Tässä menettelyssä epäillyllä ja asianomistajalla on luonnollisesti valitustie käräjäoikeuteen.

5. Yhden kosketuksen periaate

Rikosprosessin joutuisuutta voidaan olennaisesti edistää, jos valtakunnallisesti kehitetään ja otetaan käyttöön ns. yhden kosketuksen menettelyä. Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjälaitoksen yhteistyöllä voidaan luoda paikallisesti toimivia menettelyjä, joissa aika kiinniotosta tuomion julistamiseen laskettaisiin päivissä ellei tunneissa. Selvää on, että samalla on asianmukaisesti turvattava erikseen järjestettävän avustajapäivystyksen keinoin epäillyn oikeus puolustautumiseen. Tarvittaessa myös tulkkauksesta on huolehdittava.

Menettelyjen käyttöönotto edellyttää poliisilta ja syyttäjänvirastolta tehokasta resurssien käyttöä. Esitutkinta on pystyttävä suorittamaan tunneissa kiinnioton jälkeen ja haastehakemus laatimaan nopeasti sen jälkeen. Epäillyllä on oltava lakiin perustuva velvollisuus olla siihen asti saapuvilla. Tähän voidaan asettaa tuntiperusteinen aikarajoitus. Samalla epäilty joko haastetaan tulevaan oikeudenkäyntiin ratkaisun uhalla tai järjestetään oikeudenkäynti heti haastehakemuksen valmistuttua.

Voimavarojen riittävyys ja tehokas käyttö eivät kuitenkaan ole ainoita edellytyksiä menettelyn onnistumiselle. Varsin ratkaisevassa asemassa ovat asianomistajan vahingonkorvausvaatimukset ja niiden käsittely. Asianomistajalla saattaa olla vaikeuksia saada esimerkiksi viikonloppu-

na selvitystä rikutun lasin korjauskustannuksista tai pahoinpitelyn aiheuttamien vammojen laadusta. Nykyinen laki mahdollistaa vahingonkorvausvaatimusten erottamisen rikosasian käsittelystä. Tämä menettely kuitenkin lisää tuomioistuinten työtä ja asianomistajan kustannuksia. Jos epäiltyä ei saada haastettua pidätysaikana, voi olla, ettei haastaminen onnistu vapaaksi pääsemisen jälkeen lainkaan. Silloin rikosvastuu jää kokonaan toteutumatta.

Jo nyt on mahdollista sisällyttää asianomistajan korvausvaatimukset tiedoksi annettavaan haastehakemukseen enimmäismääräisinä. Kaikki tuomioistuimet eivät tätä kuitenkaan hyväksy. Lakia tulisi pikaisesti muuttaa siten, että asianomistajan korvausvaatimukset voidaan haastehakemuksessa ilmoittaa enimmäismääräisinä. Mikäli asianomistajan vaatimuksen määrää ei ehdittäisi selvittää ennen asian ratkaisemista, korvausvelvollisuuden peruste vahvistettaisiin tuomiolla. Lopullinen suoritustuomio jäisi näissä tapauksissa erillisessä, todennäköisesti summaarisessa prosessissa annettavaksi. Rangaistus teosta saataisiin kuitenkin määrättyä.

Asianomistajan oikeudellista asemaa voi olla aiheellista arvioida muutoinkin. Vähäisissä rikoksissa on varsin usein asianomistaja, jonka kokema oikeudenloukkaus ei ole merkittävä. Näidenkin asioiden joutuisa käsitteleminen tuomioistuimessa on yhteiskunnan edun mukaista. Yksittäisen asianomistajan mahdollisuudet tosiasiallisesti estää koko oikeusprosessi silloin, kun epäilty on vaikeasti tavoitettava, ovat huomattavat. Rikosoikeusjärjestelmän tehokkuus edellyttää, että ainakin vähäisissä asioissa menettely, jolla asianomistaja voi toteuttaa vahingonkorvausvaatimuksensa, arvioidaan uudelleen.

6. Syytetyn läsnäolovelvollisuus rikosoikeudenkäynnissä

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää erinomaisena ehdotusta lieventää syytetyn velvollisuutta osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin. Nykyisessä rikosprosessissa merkittävin yksittäinen este pääkäsitelyn joutuisalle toimittamiselle on vaatimus syytetyn läsnäolosta. Peruuntuneista pääkäsitelyistä aiheutuvat myös huomattavat kustannukset. Tiukkaa läsnäolovelvollisuutta voidaan arvostella myös syytetyn oikeuksien näkökulmasta.

Syytetyllä on aina oikeus esittää näkemyksensä rikosasiassa tuomioistuimelle henkilökohtaisesti. Syytetyllä tulisi myös olla oikeus itse valita, haluaako hän tätä oikeuttaan käyttää ja saapua henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, vai pitääkö hän riittävänä, että asiamies edustaa häntä. Vain hyvin poikkeuksellisissa tapauksissa tuomioistuimen tulisi olla mahdollista määrätä syytetty henkilökohtaisesti paikalle. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi jos olisi perusteltua epäilyä siitä, mikä syytetyn todellinen tahto on tai onko syytetty syyntakeinen. Läsnäolon edellyttä-

minen saattaisi myös olla tarpeen esimerkiksi silloin, kun vastaaja on vangittuna ja odotettavissa oleva vankeusrangaistus on enemmän kuin neljä vuotta vankeutta.

Perus- ja ihmisoikeusajattelun vaikutus on tunnistettava tässäkin. Syytetyn poissaolomahdollisuutta arvioitaessa on poikkeuksetta otettava huomioon, että syytetyllä ei ole koskaan velvollisuutta todistaa itseään vastaan. Näin ollen valinta siitä, haluaako syytetty tulla kuulluksi oikeudenkäynnissä, on aina vain hänellä itsellään. Vaikka syyttäjällä tai muulla asianosaisella olisi intressiä kuulla vastaajaa todistelutarkoituksessa, tätä ei tulisi henkilökohtaista läsnäoloa edellyttämällä pakottaa lausumaan asiasta, saati tehdä päätelmiä hänen syyllisyydestään, jos hän henkilökohtaisesti läsnä ollen vaikenee asiasta.

Henkilökohtaisen läsnäolon sijasta tulisi mahdollistaa laajasti syytetyn kuuleminen videoyhteyden avulla silloin, kun hän haluaa asiassa lausua.

7. Videoyhteyden käytön laajentaminen

Valtakunnansyyttäjänvirasto kannattaa videoyhteyden käytön laajentamista rikosprosessissa. Suomalaisessakin rikosprosessissa tulisi siirtyä pääsääntönä menettelyyn, jossa todistajat kuullaan käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti, mutta valitusasteissa videotallenne riittää. Menettelyä tukisi sen edistäminen, että todistajien kuulustelut tallennettaisiin nykyistä laajemmin jo esitutkinnassa. Jos todistajan luotettavuudesta syntyy perusteltuja epäilyjä käräjäoikeudessa, tai jos hovioikeudessa taikka korkeimmassa oikeudessa tulee esitettäväksi uusia, täydentäviä kysymyksiä, todistaja tulisi haastaa uudelleen kuultavaksi.

Vastaajan kuuleminen videoyhteyden kautta tulisi arviomuistiossa esitetyin tavoin olla mahdollista, silloin kun hän niin haluaa, eikä tuomioistuimien katso olevan erityisiä perusteita kuulla syytettyä henkilökohtaisesti.

Jo nyt ainakin Vaasan hovioikeus järjestää videoyhteydellä ns. ”pieniä pääkäsittelyjä”, joissa kyse ei enää ole näytön esittämisestä, vaan lähinnä rangaistuksen mittaamisesta. Videokuuleminen toteutetaan pääsääntöisesti niin, että Vaasan hovioikeuden ratkaisukokoonpano on fyysisesti hovioikeuden tiloissa Vaasassa. Sitä vastoin vastaaja avustajineen sekä syyttäjä ovat Porin käräjäoikeuden tiloissa. Lisäksi pakkokeinoistuntoja järjestetään siten, että vankilassa olevaa epäiltyä kuullaan videolla vankilan tiloista avustajansa läsnä ollessa, tai avustaja on syyttäjän ja tuomarin kanssa Porin käräjäoikeuden tiloissa.

Vastaavasti syyttäjä voisi osallistua videoteitse erityisesti suullisiin valmisteluihin ja sellaisiin hovioikeuden käsittelyihin, joissa syyttäjä ei ole valittajana ja vastasyitä menettelylle ei ole.

Videokuuleminen vähentäisi syyttäjälaitoksen kustannuksia ja lisäisi tuottavaan työhön kohdennettavaa työpanosta silloin, kun syyttäjän virantoimituspaikka on maantieteellisesti kaukana käräjäoikeuden tai hovioikeuden istuntopaikasta. Nykyisin esimerkiksi Pohjois-Suomessa matkustaminen saattaa viedä huomattavastikin syyttäjän työaikaa. Tulvaisuudessa välimatkojen voidaan ennakoida olevan suuria myös muualla maassa.

Edellä esitetyn perusteella OK 15:1 ja ROL 8:1 säännökset sisältävät riittävän sääntelyn syytetyln läsnäolosta.

Videoyhteyden käytön laajentaminen ja todistajien lausuntojen tallentaminen edellyttävät mahdollisten lainsäädännöllisten muutosten lisäksi, että oikeuslaitoksella on käytettävissään laadukkaat ja luotettavat tekniset välineet kuulemisten toteuttamiseksi. Teknisten edellytysten luomisesta ja ylläpidosta syntyvät kustannukset, osaamisen varmistaminen ja mahdolliset turvallisuuskysymykset on myös arvioitava ennen uudistusten täytäntöönpanoa.

8. Esitys sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 24 §:n 1 momentin muuttamiseksi

Oikeusprosessien keventämiseen ja pyrkimykseen virtaviivaiseen oikeudenhoitoon kytkeytyy myös kysymys syyttämistoimivallan tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto esittää, että sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 24 §:n 1 momenttia muutetaan siten, että valtakunnansyyttäjän yksinomainen syyteoikeus koskisi vain eräitä rikoslain 11 ja 17 luvuissa tarkoitettuja rikosasioita ja joukkotiedotusvälineissä tehtyjä vakavia tekoja, kuten ns. koulu-uhkauksia tai poliitikkoihin ja virkamiehiin kohdistuneita konkreettisia uhkauksia.

Syyteoikeussäännöksen muuttamisen yhteydessä tulisi antaa asetus, jossa lueteltaisiin tyhjentävästi ne rikosnimikkeet, joiden osalta syyteoikeus kuuluisi ylimmälle syyttäjälle silloin, kuin rikos perustuu julkaistun viestin sisältöön.

Lain muutoksella tulisi tavoitella ennen muuta sitä, että valtakunnansyyttäjän yksinomaisen syyteoikeuden ulkopuolelle jäisivät varsinkin sellaiset rikostunnusmerkistöt, jotka sananvapautta rajoittavina liittyvät kaupallisen sananvapauden käyttöön ja sukupuolisiveellisyttä koskeviin kysymyksiin.

Voimassa olevan lain mukaan vain valtakunnansyyttäjällä on syyteoikeus julkaistun viestin sisältöön perustuvassa virallisen syytteen alai-

**Lausunto
oikeusprosessien keventämisestä**

11.3.2016

Dnro 3/62/16

sessä rikoksessa sekä tällaiseen rikokseen liittyvässä päätoimittajarikomuksessa. Säännös on nykyisessä muodossaan ongelmallinen ja aiheuttaa tarpeetonta viivästystä sen soveltamisalaan kuuluvien rikosten käsittelyssä.

Sananvapausasiat rasittavat kohtuuttomasti Valtakunnansyyttäjänviraston voimavaroja. Virastoon saapuvista syyteharkinta-asioista 2/3 on sananvapausasioita. Vuosina 2013-15 näitä asioita saapui vuosittain virastoon noin 70 kpl. Syyteharkinta niissä tehdään paikallissyyttäjän esityksen perusteella ja käytännön syyttäjän työ hoidetaan paikallisyksikössä. Silti asiat vaativat syyttäjälaitokselta käytännössä kaksinkertaisen työpanoksen, joka ei ole oikeassa suhteessa niiden vakavuuteen eikä yhteiskunnalliseen merkitykseen.

Säännöksen ongelmallisuus johtuu osaltaan sen avoimuudesta ja tulkinnanvaraisuudesta. Säännöksessä tai edes kysymyksessä olevassa laissa ei määritellä, mitä termillä ”*julkaistun viestin sisältöön perustuva rikos*” tarkoitetaan. Myöskään lain esitöistä (HE 54/2002 vp) ei ole saatavissa riittävän luotettavaa ohjetta säännöksen tulkinnalle.

Syyteoikeussäännöksen tulkinnanvaraisuus on käytännön lainkäyttötoiminnan kannalta pulmallinen, koska seuraukset väärästä lain soveltamisesta saattavat olla merkittävät. Tulkinnanvaraisuus ja sen seuraukset ilmenevät hyvin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO 2008:49, jossa kihlakunnansyyttäjä oli vaatinut vastaajalle rangaistusta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta markkinoinnista, koska vastaaja oli ansiotarkoituksessa asettanut kirpputorilla julkisesti yleisön nähtäville elokuvatallenteita, joiden kansissa olevat kuvat olivat sukupuolisiveellisyttä loukkaavina omiaan herättämään yleistä pahennusta. Syyte jätettiin tutkimatta, koska kysymys oli julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta eikä valtakunnansyyttäjä ollut päättänyt nostaa siitä syytettä.

Syyteoikeussäännöksen tulkinnanvaraisuudelle on erityisen kuvaavaa, että korkein oikeus päätyi lopputulokseensa äänestyksen perusteella, jossa vähemmistöön jäivät esittelijä ja kaksi jäsentä. Vähemmistöön jääneidenkin kesken oli erimielisyyttä siitä, millä perusteella kihlakunnansyyttäjä tuli katsoa toimivaltaiseksi.

Syyteoikeussäännöksen esitöissä (HE 54/2002 vp s. 37) on lausuttu, että sen tarkoituksena on sananvapauteen liittyvistä perusoikeusnäkökohdista johtuen varmistaa syyttämiskäytännön yhdenmukaisuus niin sanottujen ilmaisuvapausrikosten kohdalla. Ratkaisusta KKO 2008:49 ilmenee ensinnäkin, että korkein oikeus on antanut laintulkinnassa merkitystä sanotulle esitöissä mainitulle syyteoikeussäännöksen tarkoitukselle ja sille, että rikokseksi väitetyllä menettelyllä on ollut liittymäkohtia sananvapauden käyttöön. Ennakkoratkaisusta on tosin myös tehtävä

**Lausunto
oikeusprosessien keventämisestä**

11.3.2016

Dnro 3/62/16

se päätelmä, että se, kuinka etäinen kyseisen rikoksen liittymäkohta sananvapauden käyttöön on, on vailla merkitystä.

Ennakkoratkaisun perusteella syyteoikeussäännöksen soveltamisalaan kuuluvina rikoksina on siten pidettävä sellaisia sananvapauden käyttöön liittyviä virallisen syytteen alaisia rikoksia, joiden rangaistussäännöksissä on kysymys edes jonkinlaisesta (jopa vain marginaalisesta) sananvapauden aineellisen alan rajoituksesta.

Tämä tarkoittaa käytännössä, että valtakunnansyyttäjän on päätettävä syytteen nostamisesta muun ohella sellaisista rikoksista kuten rikoslain 17 luvun 17 §:ssä säädetystä *väkivaltakuvauksen levittämisestä*, sanotun luvun 18 §:ssä säädetystä *sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* ja sanotun luvun 18a §:ssä säädetystä *törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä*, milloin epäilty rikos on tehty sellaisen viestintävälineen avulla, joka kuuluu sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain soveltamisalan piiriin.

Koska sanottu laki perustuu tältä osin niin sanotun välineneutraalisuuden periaatteeseen, kuuluu sen soveltamisalan piiriin niin painettu viestintä, radio- ja televisioviestintä kuin myös verkkoviestintä. Korkeimman oikeuden enemmistö katsoi edellä käsitellyssä ennakkoratkaisussaan, että elokuvatalenteiden lisäksi jopa niiden kannet olivat lain tarkoittamia julkaisuja. Tämä tarkoittaa, että lain soveltamisalan ulkopuolelle jää käytännössä vain puhdas kohdeviestintä ja sananvapauden käyttäminen puhetilaisuuksissa, teatteriesityksissä ja muissa sellaisissa tilaisuuksissa, joissa viesti ilmaistaan ja vastaanotetaan ilman erityisen viestintävälineen apua.

Kuten edellä todettiin, koskee syyteoikeussäännös kaikkia virallisen syytteen alaisia julkaistun viestin sisältöön perustuvia rikoksia. Lisäksi lakia on sovellettava julkaistuihin viesteihin riippumatta, millä viestintävälineellä julkaiseminen on tapahtunut. Tässä kohdin puheena oleva syyteoikeussäännös eroaa ratkaisevasti sen esikuvana olleesta painovapauslain syyteoikeussäännöksestä, joka painovapauslain yleisen soveltamisalan vuoksi rajoittui koskemaan vain painetussa viestinnässä julkaistuja viestejä.

Edellä kuvattu muutos on tuntuvasti lisännyt valtakunnansyyttäjän yksinomaiseen syyteharkintaan saapuvien juttujen lukumäärää. Ratkaisun KKO 2008:49 valossa syyteoikeussäännöksen soveltamisalaa ei ole mahdollista tulkinnallisesti rajata koskemaan yksinomaan sellaisia rikoksia, joilla on merkittävä aineellinen liittymäkohta sananvapauden käyttämiseen (esimerkiksi niin sanottuun poliittisen sananvapauden käyttämiseen). Nämä seikat ovat johtaneet nykyiseen tilanteeseen, jossa valtakunnansyyttäjä joutuu päättämään syytteen nostamisesta muun

ohella lukuisissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevissa asioissa, koska epäsideellinen aineisto on levitetty ns. vertaisverkoissa.

Tältä osin on todettava, että kysymyksessä olevan rikostyyppin liittymäkohta perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa suojatun sananvapauden käyttöön on hyvin etäinen. Epäselväksi jää, mikä tärkeä oikeuspoliittinen syy edellyttää, että ylin syyttäjä tekee syyteharkinnan näissä tai pääosassa muissakaan säännöksessä tarkoitetuissa rikosasioissa.

9. Suullisesti julistetun tuomion perustelujen kirjaaminen

Rikosprosessiketjun tehokkuutta arvioitaessa Valtakunnansyyttäjänvirasto kiinnittää ministeriön huomiota Tuomariliiton kannanottoon mahdollisuudesta jättää suullisesti julistetun tuomion perustelut kirjaamatta silloin, kun asianosaiset eivät ole valittaneet asiassa (OM 38/2014, 14.2.2014 Muistio käräjäoikeudessa suullisesti julistetun tuomion perustelemisesta).

Menettely edistäisi rikosprosessin joutuisuutta, jos näin voidaan vapauttaa käräjäoikeuden voimavaroja muiden juttujen käsittelemiseen.

Valtakunnansyyttäjä

Matti Nissinen

Valtionsyyttäjä

Ritva Sahavirta